

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Албена Керековска, д.м.
Катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“
Факултет по обществено здравеопазване, Медицински университет – Варна

Относно: Дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „ДОКТОР“

в област на висшето образование 7. „Здравеопазване и спорт“
професионално направление 7.1. „Медицина“
научна специалност „Хигиена (вкл. трудова, комунална, училищна, радиационна и др.“

на д-р **Екатерина Иванова Вълчева**
докторант в редовна форма на обучение

Тема на дисертационния труд:
„Ранно детско развитие: особености и превенция на нарушенията“

Научен ръководител:
Проф. д-р Теодора Димитрова, д.м.

Със Заповед № Р-109-193 от 28.04.2022г. на Ректора на Медицински университет – Варна съм избрана за член на Научното жури, а съгласно Протокол №1 от 04.05.2022г. съм определена да изготвя становище по процедурата за придобиване на ОНС „Доктор“ с кандидат д-р Екатерина Иванова Вълчева – докторант в редовна форма на обучение в Докторската програма „Хигиена, вкл. трудова, комунална, училищна, радиационна и др.“ към Катедра „Хигиена и епидемиология“, Факултет по обществено здравеопазване“, Медицински университет – Варна.

Данни за процедурата

Процедурата по разработване и представяне на дисертационния труд и обучението в докторска програма напълно отговаря на нормативната уредба.

Със Заповед на Ректора на Медицински университет - Варна № Р-109-49/01.02.2019г. д-р Екатерина Вълчева е зачислена като докторант в редовна форма на обучение в докторска програма „Хигиена, вкл. трудова, комунална, училищна, радиационна и др.“ Положила е успешно изпит за докторантски минимум. На основание решение на Катедрен съвет от 18.04.2022г. на Катедрата по хигиена и епидемиология относно готовността за публична защита и решение на Факултетния съвет на Факултета по обществено здравеопазване (Протокол № 184/20.04.2022г.) д-р Вълчева е отчислена с право на защита със Заповед № Р-109-193/28.04.2022г. на Ректора на Медицински университет – Варна.

Представени са всички административни документи по процедурата, предвидени в Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на МУ – Варна.

Биографични данни и кариерното развитие на докторанта

Д-р Екатерина Вълчева завършва V-та Езикова гимназия - Варна с разширена езикова подготовка по английски език със златен медал за отличен успех през 1988г. През 1996г. придобива образователно-квалификационна степен „магистър“ по Медицина в Медицински университет – Варна. През 2002г. д-р Вълчева придобива медицинската специалност „Детски болести“, а през 2021г. - „Хигиена на детско-юношеска възраст“.

Трудовия си стаж д-р Вълчева започва през 1997г. като лекар-ординатор в „Дом майка и дете“ в гр. Варна. Придобива дългогодишен професионален опит както в болничната педиатрична помощ (в УМБАЛ „Света Марина“, Варна и СБАГАЛ „Проф. д-р Стаматов“ – Варна), така и в извънболничната специализирана педиатрична практика, което обуславя интереса към проблемите, свързани с ранното детско развитие, и ѝ дава солидна основа за разработване на дисертационния труд. В периода 2011г.-2016г. д-р Вълчева е хоноруван преподавател в Катедрата по хигиена, МБС и епидемиология и в Катедра „Предклинични и клинични науки“ към МУ – Варна, а от 2017г. и понастоящем е редовен асистент в Катедра „Хигиена и епидемиология“. Участва в преподаването на дисциплините „Медицина на бедствените ситуации“, „Хигиена на детско-юношеска възраст“, „Хигиена и екология“ (англоезично обучение); „Педиатрия“; „Клинична хомеопатия“ и „Начален курс по хомеопатична терапия“. Съавтор е в 4 учебни помагала. От 2017г. и досега е преподавател в Европейската школа по клинична хомеопатия. В периода 2004-2006г. е задочен докторант по здравен мениджмънт в Академията „Труд и социални отношения“ в гр. Москва, Русия, а от 2019г. е зачислена като докторант в редовна форма на обучение в Катедрата по хигиена и епидемиология в МУ – Варна.

Провела е редица обучения и краткосрочни специализации в страната и в чужбина. Участва в 6 научни и образователни проекта. Идеен носител е на Проект „Зеленият морски двор на Варна“, а от 2018г и досега е негов ръководител.

Има добра чуждозикова подготовка - владее и използва свободно в преподаването и научната си работа английски и руски език.

Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е представен в общ обем от 232 страници. Структурата му е логично конструирана и включва: въведение; литературен обзор; цел; задачи; материал; методи и инструменти; резултати; обсъждане; изводи; заключения и препоръки; приноси; публикации и участия, както и 11 приложения и библиография с използваните източници.

Научната разработка и нейните резултати са добре онагледени с 5 таблици и 91 фигури. Книгописът съдържа 281 литературни източници, надлежно посочени в изложението. Използваните съвременни източници илюстрират много добра литературна осведоменост и актуална информираност на автора в областта на изследвания проблем.

Актуалност на темата

Темата на дисертационния труд обхваща актуален и значим общественоздравеопазен и социален проблем в контекста на осъзната фундаментална значимост на ранното детско развитие за физическото, психическото и социалното благополучие през целия живот, и за качеството на живот в съвременното общество.

Изследването се фокусира върху значимостта на ранното детско развитие за родителската общност в България и произтичащите от това потребности от знания, практики, компетенции и възможности за превенция на нарушенията с оглед повишаване на родителската компетентност и промоция на здравето в ранна детска възраст.

За първи път у нас задълбочено се изследват и анализират родителските възприятия за значимостта на периода на ранно детско развитие, както и родителската информираност, компетенции и нагласи за търсене на подкрепа и взаимодействие със специалист. В този смисъл, дисертационната разработка е уникална за страната в областта на разглеждания проблем, със значителни теоретично-познавателни и практико-приложни приноси с оригинален характер и запълва празнота в тази сфера на научното познание. Познаването на нагласите на родителската общност за значимостта на ранното детско развитие е от изключително значение за осъществяването на политики за промоция на здравето и обосноваване на конкретни превантивни интервенции – на индивидуално и популационно ниво.

Оценявам дисертационния труд като актуален и дисертабилен.

Оценка на литературния обзор

Литературният обзор е целенасочен, обстоен и добре структуриран. Демонстрирана е широка и актуална осведоменост на дисертантката, както и способност за критична оценка, обобщаване, систематизиране, извеждане на нерешена и значима проблематика, задълбочено анализиране и интерпретиране на научната литература в изследваната област.

Представен е исторически преглед на наблюденията на детското развитие и тяхното теоретизиране от древността до нашето съвремие. Проследени са промените в отношението към детето, развитието на познанието за ранното детско развитие и значението на различните периоди в ранна детска възраст.

В развитие са проследени модерните глобални концепции и научни тези на 21-ви век, свързани с ранното детско развитие, както и националните измерения на разбиранията за значението на ранното детско развитие през 20-ти и първите две десетилетия на 21-ви век.

Изведени са основните демографски процеси в България и съвременни тенденции в българското общество, засягащи пряко нуклеарното семейство и детското развитие.

Подчертано е значението на семейството в развитието и възпитанието на детето и водещата роля на родителите. Специален акцент е поставен върху родителската компетентност (когнитивна, функционална, социална, метакомпетентност) - определение, същност и развитие. Представена е чрез модела на многоизмерната холистична рамка от пет основни системи от компетенции - за стимулираща грижа, ранно образование, закрила, пълноценно хранене и здравна грижа.

Доброто познаване на литературата е послужило като основа за извеждане на изследователските проблеми.

Цел и задачи

Целта на настоящия труд е ясно и точно дефинирана, обоснована от прегледа на литературата и идентифицираните в литературния обзор нерешени проблеми. Изведени са шест основни задачи, насочени към постигане на основната цел. Те са логически последователни и обхващат в пълнота поставения проблем.

Методология

Методологията е комплексна, описана подробно и съответства на поставените задачи. Приложени са документален, социологически (качествени и количествени) и статистически методи за обработка на данните и анализ на резултатите.

Качественият социологически метод „наблюдение чрез участие“ (включено наблюдение) с интерпретативен анализ е осъществен от докторанта в общността на „Зеленият морски двор на Варна“ – пространство за ранна социализация и превенция на деца от 0 до 3 години и 11 месеца. Резултатите от него са послужили като основа за разработване на инструментариума (авторски въпросник) за последвалото количествено социологическо изследване - пряка индивидуална онлайн анкета с респонденти родители на деца от 0 до 4 годишна възраст, набрани по метода на отзовалите се и принципа на снежната топка. Приложените статистически методи са подбрани удачно, съобразно търсените зависимости. Това гарантира надеждност на резултатите от собственото проучване и коректно извеждане на изводи от научната разработка, което е много добър атестат за изследователските възможности на дисертанта.

Резултати от собственото проучване

Резултатите от собственото проучване и тяхното обсъждане са изчерпателно представени в Раздел VII “Резултати” от дисертационния труд и структурирани съобразно поставените задачи. Първо са представени резултатите от качествено социологическо изследване „наблюдение чрез участие“ в общността на „Зеленият морски двор на Варна“. Наблюдението е осъществено чрез използване на рамката „АЕІОU“ (наблюдение и анализ на петте ключови елемента - действия, среда, взаимодействия, обект, ползватели) и Карта за емпатията (Empathy Map), адаптирана в 6 области с цел установяване на значимостта на ранното детско развитие за родителската общност. Резултатите от интерпретативния анализ на качествено изследване са обобщени и стават основа за изработване на инструментариума (авторски въпросник) на последвалото количествено изследване.

Централен фокус на количественото изследване (анкетно проучване) са родителските компетенции, грамотност, информираност, поведение, доверие и качество на живот на детето. Ясно са очертани конкретните родителски поведения и приоритети в ранното детско развитие по отношение на стимулираща грижа, закрила, пълноценно хранене, здравна грижа, стимули, осъзнатост на рисковете и ранното образование. Най-разпространена сред българската общност родителска компетентност е стимулиращата грижа, а на последно място по важност родителите поставят ранното образование.

Особено ценни са резултатите относно родителските нагласи за търсене и ползване на подкрепа от специалист по оста „родител-дете-специалист“, допълнени от оценката на важността на отделните аспекти на отношения между родител и специалист.

Изводи и препоръки

Изводите са ясно формулирани, произтичат от получените резултати и съответстват на поставените изследователски задачи. Акцент е поставен върху необходимостта от развиване на компетентности по оста «родител-дете-специалист» за удовлетворяване на реалните нужди на всяко дете в периода на ранното детско развитие. Изведена е значимостта на образованието, определящо компетентности, нагласи и практики за ранно детско развитие, като пресечна точка на всички концептуални рамки и заинтересовани страни. Подчертана е необходимостта от формиране на конкретни национални политики за утвърждаване на базисна информираност на обществото за значимостта на ранното детско развитие.

В заключителната част са изведени препоръки за промоция на здравето и профилактика в ранна детска възраст и повишаване на родителската компетентност - специфично насочени към шест групи адресати – родители (нуклеарно семейство);

разширено семейство; бъдещи родители; специалисти; неспециалисти, ангажирани с каузата на ранното детско развитие и обществеността.

Приноси на дисертационния труд

Трудът има теоретично-познавателни и практико-приложни приноси, които са основно с оригинален характер. Приемам всички формулирани от авторката приноси – 13 с оригинален и 4 – с потвърдителен характер. Те отразяват оригиналността, значимостта и приложимостта на разработения труд и получените резултати.

Оценка на автореферата

Авторефератът е добре структуриран, изготвен според изискванията и в синтезиран вид отразява в пълнота съдържанието на дисертационния труд. Към него е добавен и списък с три пълнотекстови публикации и четири участия в научни конференции, свързани с темата на дисертационния труд.

Публикации по темата на дисертационния труд

Във връзка с дисертацията са представени 3 пълнотекстови публикации, 2 от които в български научни списания и една в сборник с доклади от научна конференция. Във всички публикации дисертантката е първи автор в авторския колектив, което доказва личното ѝ участие в проведеното изследване. В допълнение, в раздел XII на дисертационния труд, са посочени 4 участия в научно-практически конференции, едно от които на международен форум.

Заклучение

Представеният дисертационен труд е на актуална и значима тема, изпълнен с комплексна методика; предоставя нови знания и включва теоретични и приложни приноси с оригинален и потвърдителен характер. Той е първото у нас задълбочено проучване върху ранното детско развитие – особености и превенция на нарушенията, поставящо основите на изследване на родителската общност в България в този аспект.

Дисертационният труд отразява много добрата теоретична подготовка и практически опит на авторката в изследваната област, владее на материята и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Дисертацията напълно покрива изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет - Варна.

Посочените достойнства на дисертационния труд ми дават основание да дам положителна оценка и убедено да предложа присъждане на д-р Екатерина Иванова Вълчева образователната и научна степен „Доктор” в област на висшето образование „7. Здравеопазване и спорт“, професионално направление „7.1. Медицина“, по научната специалност „Хигиена, вкл. трудова, комунална, училищна, радиационна и др.“.

18. 05. 2022 г.

Гр. Варна

Член на Научното жури:

/ Проф. д-р Албена Керковска, д.м. /